DEJEPIS

ÚVOD

Vzdelávací štandard nepredstavuje iba súhrn katalógov, ktoré stanovujú výkony a obsah vyučovacieho predmetu, ale je to predovšetkým program rôznych činností a otvorených príležitostí na rozvíjanie individuálnych učebných možností žiakov.

Vzdelávací štandard pozostáva z charakteristiky predmetu a základných učebných cieľov, ktoré sa konkretizujú vo výkonovom štandarde. Je to ucelený systém výkonov, ktoré sú vyjadrené kognitívne odstupňovanými konkretizovanými cieľmi – učebnými požiadavkami.

Tieto základné požiadavky môžu učitelia ešte viac špecifikovať, konkretizovať a rozvíjať v podobe ďalších blízkych učebných cieľov, učebných úloh, otázok, či testových položiek.

K vymedzeným výkonom sa priraďuje obsahový štandard, v ktorom sa zdôrazňujú pojmy ako kľúčový prvok vnútornej štruktúry učebného obsahu. Učivo je v ňom štruktúrované podľa jednotlivých tematických celkov a v chronologickom usporiadaní. Je to základ vymedzeného učebného obsahu. To však nevylučuje možnosť učiteľov tvorivo modifikovať stanovený učebný obsah v rámci školského vzdelávacieho programu podľa jednotlivých ročníkov.

Vzdelávací štandard z dejepisu ako program aktivity žiakov je koncipovaný tak, aby vytváral možnosti na tie kognitívne činnosti žiakov, ktoré operujú s pojmami, akými sú hľadanie, pátranie, skúmanie, objavovanie lebo v nich spočíva základný predpoklad poznávania a porozumenia minulosti. V tomto zmysle nemajú byť žiaci len pasívnymi aktérmi výučby a konzumentmi hotových poznatkov, ktoré si majú len zapamätať a následne zreprodukovať.

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Hlavnou funkciou dejepisu je kultivovanie historického vedomia žiakov ako celistvých osobností a uchovávanie kontinuity historickej pamäti v zmysle odovzdávania historických skúseností či už z miestnej, regionálnej, celoslovenskej, európskej alebo svetovej perspektívy. Súčasťou jej odovzdávania je predovšetkým postupné poznávanie takých historických udalostí, javov a procesov v čase a priestore, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili vývoj slovenskej i celosvetovej spoločnosti a premietli sa do obrazu našej prítomnosti. Žiaci si prostredníctvom dejepisu postupne osvojujú kultúru spoločenskej komunikácie a demokratické spôsoby svojho konania, lebo chápanie, vnímanie a porozumenie historických procesov predstavuje jeden zo základných predpokladov komplexného poznávania ľudskej spoločnosti.

V procese výučby dejepisu na základnej škole sa kladie osobitný dôraz na dejiny 19. a 20. storočia preto, lebo v nich môžeme nájsť z väčšej časti korene súčasných spoločenských javov i problémov. Dejepis vedie žiakov k vzťahu k vlastnej minulosti cez prizmu prítomnosti ako súčasti rozvíjania, korigovania, kultivovania a zachovávania ich historického vedomia, v ktorom rezonuje i vzťah k minulosti iných národov a etník. Rovnako tak k pochopeniu a rešpektovaniu kultúrnych a iných odlišností ľudí, rôznych diverzifikovaných skupín a spoločenstiev. Má tiež prispievať k rozvíjaniu hodnotovej škály demokratickej spoločnosti. Dejepis pripisuje dôležitosť aj demokratickým hodnotám európskej civilizácie.

CIELE PREDMETU

Žiaci

- nadobudnú spôsobilosť orientovať sa v historickom čase,
- nadobudnú spôsobilosť orientovať sa v historickom priestore,
- naučia sa čítať a používať dejepisnú mapu,
- získajú základné vedomosti a spôsobilosti z oblasti vybraných historických udalostí, javov, procesov z národných a svetových dejín,
- nadobudnú spôsobilosť pochopiť príčiny, priebeh a dôsledky historických udalostí,
- získajú schopnosti poznávať históriu na základe analýzy primeraných školských historických písomných, obrazových, hmotných a grafických prameňov a sú schopní týmto prameňom klásť primerane adekvátne otázky,
- rozvinú si komplex kompetencií spôsobilostí, schopností rozvíjať a kultivovať kultúrny dialóg a otvorenú diskusiu ako základný princíp fungovania histórie i školského dejepisu v demokratickej spoločnosti.
- osvoja si postupne spôsobilosť historickej kultúry ako schopnosti orientovať sa v mnohosti kultúrnych situácií, v ktorých sa stretávame s históriou.

Základné predmetové kompetencie (spôsobilosti)

Žiaci si kladú otázky a použijú ich na osvojovanie daných významov, ktoré súvisia s riešením základných operácií:

s historickým časom

- zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti chronologicky,
- zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti synchrónne,

- rozpoznať postupne nerovnomernosť historického vývoja,
- využívať medzníky ako prostriedok orientácie v minulosti.

s historickým priestorom

- rozlišovať miestny, regionálny, národný, globálny historický priestor,
- zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti v historickom priestore,
- rozpoznať podmienenosť medzi historickým priestorom a spôsobom života a obživy človeka, spoločnosti.

s historickými faktami, udalosťami, javmi a procesmi a ich hodnotiacim posudzovaním

- vymedziť jednotlivú historickú udalosť, jav, proces, osobnosť,
- popísať jednotlivé historické udalosti, javy, procesy, osobnosti na základe určujúcich znakov,
- rekonštruovať konanie a postoje ľudí v minulosti,
- skúmať konanie ľudí v daných podmienkach a vysvetľovať ho,
- určiť príčiny jednotlivých historických udalostí, javov, procesov,
- vymedziť dôsledky jednotlivých historických udalostí, javov, procesov,
- rozpoznať charakteristické znaky jednotlivých historických období,
- rozpoznať základné faktory, ktoré ovplyvňovali historický vývoj.

Žiaci aplikujú svoje otázky v nových situáciách, v skúmateľských postojoch a pracovných postupoch pri vyšetrovaní, pátraní v školských historických písomných, obrazových, grafických a hmotných prameňoch – stopách po minulosti

- pri vymedzovaní predmetu skúmania, napríklad písomného úryvku z prameňa, mapy, grafu, diagramu,
- pri vytvorení plánu skúmania, napríklad fotografie, historického obrazu,
- pri komunikácii v tíme o výsledkoch skúmania, napríklad pästného klinu, nástroja pomocou zmyslov, v múzeu, archíve,
- pri vytvorení záznamu zo skúmania, napríklad o ľuďoch, predmetoch a veciach na karikatúre, verbálneho textu.

pri vyhľadávaní relevantných informácií

- z rôznych zdrojov–textov verbálnych, obrazových, grafických, i z textov kombinovaných,
- z učebníc, cvičebníc, pracovných zošitov, slovníka cudzích slov, atlasov, novín, časopisov, z webových stránok,
- z populárno-vedeckej literatúry a historickej beletrie.

pri využívaní týchto informácií a verifikovaní ich hodnoty

- vyberaní informácií, napríklad z úryvku písomného prameňa, z učebnice, z internetu,
- organizovaní informácií, napríklad prostredníctvom poznámok, kľúčových pojmov, pamäťových máp, obrazového materiálu,
- porovnávaní informácií, napríklad podobnosti a odlišnosti, porovnať staré a nové, čo sa zmenilo a čo sa nezmenilo,
- rozlišovaní a triedení informácií, napríklad rozlíšiť fakt, fikciu prostredníctvom karikatúry, legendy, povesti, spomienky,
- zaraďovaní informácií, napríklad na časovú priamku historické udalosti, do tabuľky, grafu, diagramu,
- kritickom zhodnotení rôznych zdrojov informácií, napríklad zhodnotením viacerých webových stránok na jednu tému.

pri štruktúrovaní výsledkov, výstupov a potvrdení vybraného postupu

- zoradení výsledkov, napríklad na časovú priamku, do Vennovho diagramu, do tabuľky, do schém, rozpoznaní podstatného od nepodstatného, napríklad určovaním kľúčových pojmov, postupným vymedzovaním, historických pojmov v texte, zostavovaním pojmov do pamäťovej mapy,
- integrovaní výsledkov do chronologického a historického rámca, napríklad prostredníctvom chronologickej tabuľky,
- vyhodnocovaní správnosti postupu, napríklad overovaním historických faktov,
- tvorbe súboru vlastných prác, produktov (portfólio), napríklad obrazového materiálu, plagátu, letáku, nákresu, kresby.

"Učenie o histórii začína vtedy, keď žiak zameria svoju pozornosť, napríklad na základe otázky, záujmu či vonkajšieho podnetu vo vzťahu k histórii ako celku a vníma z nej vybrané primerané materiály z minulosti. S týmto materiálom potom pracuje pomocou vecnej analýzy. Ďalším jeho krokom je interpretácia popísaného a hľadanie vzťahov k iným historickým svedectvám. Následne žiak hľadá historický i osobný význam, vytvára hodnotový súd. Ten sa potom stáva východiskovým bodom pre proces komunikácie s ostatnými a podnecuje ďalšie otázky vo vzťahu k minulosti, prítomnosti a budúcnosti. Môže rovnako tak viesť ku konaniu, vytváraniu produktov žiakovej činnosti, k vlastnému zobrazeniu a výkladu histórie, čo možno tiež chápať ako určité rozšírenie histórie ako celku. Všetky tieto naznačené kroky možno zhrnúť do nasledujúcich špecifických kompetencií učenia sa o histórii. **1. pozorovanie 2. analýza 3. interpretácia 4. hodnotenie 5. produkcia.**"

Uvedený komplex predmetových kompetencií sa konkretizuje vo vzdelávacom štandarde.

VZDELÁVACÍ ŠTANDARD

Človek v premenách času a priestoru

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 5. ročníka základnej školy vie/dokáže:	
✓ použiť správne pojmy, ktoré súvisia s tokom času,	minulost', prítomnost', budúcnost'
✓ zakresliť na časovú priamku časové kategórie od blízkych po	deň, mesiac, rok, dátum, letopočet
vzdialené,	kalendár
✓ preskúmať okolie svojho bydliska,	desaťročie, storočie, tisícročie
✓ rozpoznať staré od nového	bydlisko, obec, región, Slovensko
✓ rozpoznať, čo sa zmenilo za posledný rok jeho života,	rodinný album, fotografia
✓ zaznamenať rozprávanie rodinných príslušníkov o minulosti,	generácia, rodostrom
✓ rozlíšiť jednotlivé generácie vo svojej rodine,	historické pramene (písomné, obrazové, hmotné)
✓ rozlíšiť jednotlivé druhy historických prameňov,	múzeum, knižnica, archív, školská kronika
✓ rozpoznať rozdiel medzi zemepisnou a dejepisnou mapou,	mapa
✓ zostaviť obrazový materiál o pohybe ľudí v minulosti	vysťahovalectvo, prisťahovalectvo, stretávanie kultúr
a prítomnosti,	základné analytické otázky:
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi, ktoré približujú	Kto je autorom prameňa? Kedy bol napísaný prameň? Čo je obsahom
danú tematiku.	prameňa? Komu bol prameň určený? Aký bol zámer autora prameňa?

Človek a komunikácia

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 5. ročníka základnej školy vie/dokáže:	jazyk, písmo, kniha, noviny, rozhlas, televízia, internet
✓ rozlíšiť jednotlivé druhy komunikácie medzi ľuďmi,	náboženstvo
✓ prerozprávať príbeh z minulosti svojho regiónu,	legendy, mýty, povesti
✓ identifikovať dôsledky konfliktov a vojen pre človeka	konflikt, vojna, detský vojak, mier, obete
a prostredie, v ktorom žije,	detská práca
✓ zdôvodniť stálu prítomnosť vojen v minulosti a prítomnosti,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi, ktoré približujú	
danú tematiku.	

Obrazy pravekého sveta

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 6. ročníka základnej školy vie/dokáže:	
✓ rozpoznať rozdiely v spôsobe obživy a života pravekých zberačov,	zberač, lovec, roľník
lovcov a roľníkov,	
✓ porovnať výhody a nevýhody kamenných a kovových nástrojov,	kameň, meď, bronz, železo, oppidum
resp. zbraní,	
✓ zdôvodniť oddelenie remeselníkov od roľníkov,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Obrazy starovekého sveta

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 6. ročníka základnej školy vie/dokáže:	riečne civilizácie, del'ba práce
✓ odhaliť vzťah medzi prírodnými podmienkami údolí veľkých riek	mestský štát
a vznikom prvých štátov,	polis,
✓ rozlíšiť jednotlivé vrstvy spoločnosti v mestskom štáte,	aténska demokracia, olympijské hry
✓ identifikovať poznatky obyvateľov najstarších štátov, ktoré nám	republika, cisárstvo,
slúžia dodnes,	Limes Romanus,
✓ určiť hlavné znaky aténskej demokracie,	judaizmus, kresťanstvo, Biblia
✓ vymedziť hlavné znaky rímskej republiky,	islam, Korán
✓ zdôvodniť premenu rímskej republiky na ríšu,	
✓ rozpoznať príčiny budovania rímskej hranice pozdĺž Dunaja,	
✓ zhromaždiť informácie o prítomnosti Rimanov na našom území,	
✓ zhrnúť príčiny zániku Rímskej ríše,	
✓ zhodnotiť prínos antickej kultúry pre našu prítomnosť,	
✓ zostaviť turistického sprievodcu o divoch starovekého sveta,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Obrazy stredovekého sveta

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 6. ročníka základnej školy vie/dokáže:	
✓ objasniť fungovanie stredovekej spoločnosti na základe vazalských	kráľ, léno, vazal, lénny systém, šľachta, duchovenstvo
vzťahov,	poddaní, mestské obyvateľstvo
✓ identifikovať spôsob života a obživy jednotlivých sociálnych	hrad, dedina, mesto, kláštor, univerzita
vrstiev stredovekej spoločnosti,	
✓ vysvetliť fungovanie stredovekého mesta,	
✓ zdôvodniť význam kláštora pre hospodárstvo a kultúru,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Predkovia Slovákov v Karpatskej kotline

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 7. ročníka základnej školy vie/dokáže:	
✓ rozlíšiť kľúčové udalosti z obdobia Veľkej Moravy,	Samova ríša, Franská ríša, Byzantská ríša
✓ rozpoznať kultúrny odkaz Veľkej Moravy,	Veľká Morava
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného historického obdobia.	byzantská misia

Slováci v Uhorskom kráľovstve

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 7. ročníka základnej školy vie/dokáže:	Uhorsko
✓ rozlíšiť kľúčové udalosti stredovekého Uhorska,	dynastie
✓ rozpoznať mnohonárodnostný charakter Uhorska,	kolonizácia
✓ zdôvodniť politický a hospodársky rozmach Uhorska,	banské mestá
✓ vytvoriť turistického sprievodcu po banských mestách,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného historického obdobia.	

Obrazy novovekého sveta

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 7. ročníka základnej školy vie/dokáže:	mešťan, humanizmus a renesancia
✓ rozpoznať dôsledky vynálezu kníhtlače na človeka a spoločnosť,	kolónie, kolonializmus
✓ vymedziť hlavné príčiny a dôsledky zámorských objavov,	remeselník, cech, manufaktúra
✓ porovnať proces výroby v cechu a manufaktúre,	reformácia, protestant, katolík
✓ zovšeobecniť hlavné myšlienky reformácie,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Habsburská monarchia na prahu novoveku

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 7. ročníka základnej školy vie/dokáže:	Moháč, Turci
✓ rozpoznať hlavné zmeny v Uhorsku po roku 1526,	Bratislava
✓ vystihnúť spoločné znaky protihabsburských povstaní v Uhorsku,	Habsburgovci
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	protireformácia
historického obdobia.	

Zrod modernej doby

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 8. ročníka základnej školy vie/dokáže:	
✓ zhrnúť základné myšlienky osvietenstva,	osvietenstvo
✓ rozpoznať viedenský kongres ako medzník vo vývoji európskych	Veľká francúzska revolúcia
dejín,	priemyselná revolúcia
✓ porovnať proces výroby v cechu, manufaktúre a továrni,	továreň, podnikateľ, robotník
✓ vystihnúť základné znaky priemyselnej revolúcie,	národný štát, nacionalizmus
✓ zdôvodniť vplyv zjednotených štátov na mocenské pomery	militarizácia
v Európe,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Moderný slovenský národ

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 8. ročníka základnej školy vie/dokáže:	tereziánske a jozefinske reformy
✓ zhodnotiť význam osvietenských reforiem,	spisovný jazyk
✓ rozpoznať ciele slovenského národného hnutia,	revolučný rok 1848/49
✓ vystihnúť, čo sa zmenilo a čo sa nezmenilo v postavení Slovákov po revolúcii,	Slovenská národná rada,
✓ určiť príčiny a dôsledky vysťahovalectva z Rakúsko– Uhorska,	Matica slovenská
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	rakúsko – uhorské vyrovnanie
historického obdobia.	modernizácia, industrializácia
	maďarizácia

Obrazy prvej svetovej vojny

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	
✓ porovnať ciele štátov Dohody a Trojspolku,	Dohoda, Trojspolok
✓ rozpoznať útrapy ľudí na fronte a v zázemí počas prvej svetovej	front, zázemie
vojny,	československé légie
✓ identifikovať ciele domáceho a zahraničného odboja,	Parížska mierová konferencia
✓ zdokumentovať pomocou mapy zmeny po zániku Rakúsko –	nástupnícke štáty po prvej svetovej vojne
Uhorska,	Československá republika
✓ vyhľadať svedectvá týkajúce sa prvej svetovej vojny,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Európa v medzivojnovom období

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	parlamentná demokracia
✓ objasniť základné znaky parlamentnej demokracie,	komunizmus, fašizmus, nacizmus
✓ rozlíšiť demokratický a nedemokratický charakter štátu,	
✓ rekonštruovať každodenný život v diktatúrach,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Československo v medzivojnovom období (1918 - 1939)

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	Česi, Slováci, národnostné menšiny
✓ identifikovať politický systém ČSR,	kultúra, spolky, školstvo
✓ rozpoznať mnohonárodnostný charakter ČSR,	centralizmus, autonómia
✓ porovnať hospodársku situáciu v Čechách a na Slovensku,	
✓ rozpoznať dôsledky rozbitia ČSR,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Obrazy druhej svetovej vojny

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	fašistická os
✓ vymedziť kľúčové medzníky druhej svetovej vojny,	protihitlerovská koalícia
✓ vyhľadať svedectvá o útrapách ľudí na fronte a v zázemí počas	totálna vojna
druhej svetovej vojny,	protifašistický odboj
✓ spracovať holokaust na konkrétnom príbehu,	holokaust, koncentračné tábory
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Slovenský štát (1939-1945)

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	totalitný režim
✓ porovnať politický systém Slovenského štátu s politickým	židovský kódex
systémom ČSR,	deportácie
✓ rozpoznať vzťahy medzi Nemeckom a Slovenským štátom,	odboj
✓ zhodnotiť hospodársky a kultúrny rozvoj Slovenského štátu	Slovenské národné povstanie
✓ konkretizovať postupné obmedzovanie práv a slobôd židovských	
spoluobčanov,	
✓ zhodnotiť význam Slovenského národného povstania,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	

Rozdelený svet

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	OSN
✓ rozpoznať vplyv bipolárneho sveta na každodenný život,	supervel'moci: USA, ZSSR
✓ nájsť prejavy odporu obyvateľstva vo východnom bloku,	železná opona, studená vojna
✓ vystihnúť základné medzníky procesu európskej integrácie,	hospodárske a vojenské bloky
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	hrozba jadrovej vojny
historického obdobia.	dekolonizácia,
	svet ako "globálna dedina"

Československo za železnou oponou

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	Február, politické procesy
✓ rozpoznať dôsledky februárového prevratu,	znárodnenie, kolektivizácia, industrializácia
✓ zdokumentovať prejavy totality,	Pražská jar
✓ identifikovať premeny vidieka a mesta,	"normalizácia"
✓ spracovať spomienky svedka augustových udalostí,	Charta 77, disident
✓ zistiť konkrétne prejavy "normalizácie" v každodennom živote,	sviečková manifestácia, nežná revolúcia
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia,	

Slovensko po roku 1989

Výkonový štandard	Obsahový štandard
Žiak na konci 9. ročníka základnej školy vie/dokáže:	parlamentná demokracia
✓ identifikovať hlavné zmeny v Československu po roku 1989,	rozdelenie Československa, vznik Slovenskej republiky
✓ určiť príčiny rozdelenia Českej a Slovenskej republiky,	vstup Slovenskej republiky do NATO a Európskej únie
✓ rozpoznať podoby spolužitia Čechov a Slovákov v 20. storočí,	
✓ určiť výhody a nevýhody voľného pohybu osôb a tovaru	
v Európskej únii,	
✓ pracovať so školskými historickými prameňmi z daného	
historického obdobia.	